

SPLITSKA SUVREMENA ETNOGRAFIJA

Tomić, Đina

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:487525>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

SUVREMENA SPLITSKA ETNOGRAFIJA

Đina Tomić

Split, 2024.

ODSJEK ZA RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

**PREDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ RANI I PREDŠKOLSKI
ODGOJ I OBRAZOVANJE**

ZAVRŠNI RAD

SUVREMENA SPLITSKA ETNOGRAFIJA

Student:

Đina Tomić

Mentor:

doc. dr. sc. Tea-Tereza Vidović Schreiber

Split, 2024.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. PREDAJE	3
2.1. Suvremene predaje	5
3. LEGENDE	7
4. SPLITSKA KULTURA I IDENTITET	8
4.1. Živopisne ulične scene grada Splita	10
5. GRAD I MODERNA PRIČANJA	12
5.1. Glasine kao gradski fenomen	13
6. Gradske ćakule: Tračevi i kazivanja iz Splita	14
6.1. Priče iz svakodnevlja	14
6.2. Priče s motivom Ultra Music Festivala/Ultra Europe.....	15
6.3. Priče s motivom Hajduka i Torcide	17
6.4. Priče s motivom robne marke Zare.....	20
6.5. Priče s motivom zarazne bolesti-korone	21
7. ZAKLJUČAK	23
8. LITERATURA I IZVORI	24
9. SAŽETAK	26
10. ABSTRACT	27

1. UVOD

Suvremene predaje Splita predstavljaju jedinstvenu i bogatu kulturnu baštinu koja oblikuje današnji identitet ovog mediteranskog grada. Kroz generacije, predaje, legende i priče prenosile su se vrijednosti, vjerovanja i povijesne okolnosti zajednice, čuvajući kolektivno pamćenje i identitet stanovnika Splita. Danas, usmena književnost nije samo vezana za prošla vremena, već i živa komponenta svakodnevice, koja uspješno spaja tradiciju i modernost. Priče, predaje i „ćakule“ (neformalni razgovori) prisutni su u svakom kutku Splita, od običnih razgovora na Rivi do suvremenih fenomena poput glazbenih festivala i sportskih događanja, pa i pričanja iz djetinjstva to jest života.

Cilj je ovog rada istražiti bogatu nematerijalnu kulturnu baštinu Splita, s posebnim naglaskom na usmenu književnost i narodne predaje, te pokazati kako ove priče ne služe samo kao zabava, već imaju ključnu ulogu u očuvanju vjerskog, povijesnog, jezičnog i nacionalnog identiteta. Analizirajući predaje, legende i suvremene priče, radom se nastoji razumjeti kako se usmena tradicija prenosi generacijski, oblikujući današnje društvene vrijednosti i kulturni identitet Splita. Naglašava se važnost usmene književnosti kao jednog od glavnih čuvara identiteta grada Splita. Split nije samo povijesni grad bogat znamenitostima poput Dioklecijanove palače, već i grad u kojem predaje i priče služe kao osnova za razumijevanje zajednice. Ova književnost prilagođava se suvremenom kontekstu, što čini Split posebnim na Mediteranu.

U poglavlju Predaje, analiziraju se različiti oblici predaja, kao i njene različite znanstvene klasifikacije, a koje prenose specifične poruke o povijesnim događajima i vjerovanjima u Splitu. Sljedeće poglavlje će biti posvećeno legendama koje su vjerske priče o svecima, crkvama i svetim mjestima, često uključujući nadnaravne elemente. One predstavljaju način uspostavljanja duhovnog sklada u zajednici i povezivanja s vjerskim simbolima grada.

Splitska kultura i njen lokalni identitet prikazan je u poglavlju na način da se grad Split ilustrira kao tipičan mediteranski prostor. U poglavlju Grad i moderna pričanja, prikazana su suvremena kazivanja u gradu Splitu. Gradske ćakule donose specifične priče o svakodnevnim tračevima, uključujući događaje poput Ultra Music Festivala, priče o navijačkoj kulturi Hajduka i Torcide, te kako moderni fenomeni poput pandemije ili modnih trgovina poput Zare utječu na lokalne razgovore.

U zaključku, rad potvrđuje da je Split plodan narativan teren te da suvremene priče još uvijek čuvaju specifičan „splitski“ mentalitet.

Metode istraživanja korištene u radu su prije svega prikupljanje i zapisivanje (transkribiranje) priča na terenu i intervju s kazivačima koji su kasnije analizirane na temelju relevantne i dostupne literature.

2. PREDAJE

Iznimno važan segment hrvatske usmene književnosti predstavljaju predaje. Proučavanje je usmenih priča središnji dio folkloristike, ali je isto tako, uz ostale rodove, središnji dio proučavanja usmene književnosti (Honko, 2010, prema Vekić 2016:199). Predaje su se najčešće kroz povijest prenosile usmenim putem, s generacije na generaciju, bez formalnog pisanog zapisa. One čine ključni dio kulturnog identiteta mnogih zajednica i naroda diljem svijeta.

Predaja kao oblik usmene književnosti ima svoje karakteristične žanrovske osobine, obuhvaćajući određene tematske, kompozicijske i stilističke elemente. U književnoteorijskom kontekstu, pripovjedni oblik je interpretiran na različite načine (Vidović Schreiber, 2011: 13) Jolles ga je promatrao kroz trostruku prizmu: kao aktivnost izražavanja, kao općenito priopćenje koje se prenosi, te, što je relevantno za našu temu, kao usmeno prenošeno izvješće ili vijest o nečemu (Jolles, 2000: 61). Za razliku od bajke, koja ima univerzalno prepoznatljivu narav, te više od mita, narodne predaje najbolje funkcioniraju u specifičnim lokalnim sredinama i čuvaju trag lokalne kulture na svim razinama (Botica, 2013: 435).

Predaje nose duboki smisao i bogatstvo u ljudskim životima (Taylor, 2011: 110). Usmene predaje pripadaju oblicima usmenoga pripovijedanja koje se ponekad naziva narodnim pripovijetkama (Vekić, 2016:200). U određenim sredinama, predaje imaju posebnu važnost, a kategorija vjerovanja koja ih prati značajno razlikuje ovaj žanr od mitova i bajki. Umjesto apstraktnog i nadnaravnog, u predaji se sve usredotočuje na stvarno, na ono što je ovozemaljsko i prepoznatljivo. Predaje čuvaju sve ono što je određena sredina stvorila i što je definirala kao svoj identitet: materijalne lokalne specifičnosti, lokalna vjerovanja, prenesene povijesne okolnosti, tipična lokalna obilježja i stavove. One jamče kontinuitet generacija na određenom prostoru, čuvajući povijesno pamćenje i tipizirajući ga (Botica, 2013: 435).

Predaje se temelje na uvjerenju u istinitost onoga što se prenosi. Njihova kompozicija i stil su izrazito jednostavni. Tematski se bave vjerovanjem u nadnaravna bića, povijesne reminiscencije ili podrijetlo pojava i stvari, te se stoga dijele na mitološke (demonološke, praznovjerne), povijesne i etiološke priče. Psihički motiv koji ih pokreće leži u iskustvu susreta čovjeka s nečim nepoznatim, izvanrednim i neobičnim, bilo da je to nadnaravno ili iz prošlosti obilježeno čudima. Stoga stil predaje, kada su vjerno zapisane, iako se možda čine bezobličnima, svojom jednostavnošću, fragmentarnošću, emotivnim tonom i nedovršenošću, odražava nadahnuće iz kojeg su proizašle (Bošković-Stulli, 1997:19).

U klasifikaciji predaja koriste se različita mjerila poput motiva, tematike, funkcionalnosti i drugih čimbenika. U analizi književnosti najčešće se prihvaća Proppova tematska podjela na pet kategorija. Te kategorije uključuju etiološke predaje, povijesne predaje, mitološke predaje, legende i priče iz života (Bošković-Stulli, 1975: 124-125).

Klasifikacija predaja je raznovrsna, s time da ih Dragić klasificira u 6 kategorija:

Povijesne predaje koje se fokusiraju na povijesne događaje, te ih se često interpretira kroz narativne elemente kako bi sačuvale usmenu tradiciju. Etiološke predaje objašnjavaju podrijetlo pojava, običaja, te imaju i funkciju pružanja značenja ili smisla određenim fenomenima. Eshatološke predaje se bave posljednjim stvarima ili sudnjim danom, fokusirajući se na religijske ili mitološke aspekte. Mitske (mitološke) predaje se bave pričama o bogovima, herojima i drugim mitskim bićima, često izražavajući vrijednosti i vjerovanja zajednice. Demonske (demonološke) predaje se bave pričama o zlim duhovima, demonima ili drugim natprirodnim bićima. Posljednja kategorija Dragićeve klasifikacije su pričanja iz života. Te predaje su obično autobiografske ili se bave svakodnevnim iskustvima ljudi, često služeći kao sredstvo za prijenos moralnih ili društvenih vrijednosti (Dragić, 2008: 273).

Ljiljana Marks (1998:7) svoju klasifikaciju priča prikazuje na način da ih dijeli na usmene pripovijetke, predaje i legende. Tematski predaje dijeli na mitske ili demonološke, povijesne i etiološke. Stilske značajke predaja prikazuje tako da se poziva na Lüthievo određenje predaja kao stilski vrlo neujednačene i emocionalno nabijene priče no kratke i jedno epizodne (Vekić, 2016:202).

Bošković-Stulli (1966) navodi kako se poetičko određenje predaje do sada vidjelo u tri oblika pojavnosti: kronikat, memorat i fabulat. Ti nazivi preuzeti su od Carla Wilhelma Von Sydowa koji je svijetu predstavio takvo viđenje oblika pojavnosti predaja u članku „Kategorien der prosa-volksdichtung" koji je izdao 1934. godine (Dundes 1999, prema Vekić, 2016:201-202).

S obzirom da recipijenti vrlo često sumnjaju u sadržaj kazivanih predaja, Evelina Rudan (2006:89) nudi formule vjerodostojnosti koje se dijele na vremenske (dijelovi teksta koji se pozivaju na točno vrijeme odvijanja događaja iz priče); prostorne (mjesne) (dijelovi teksta koji se pozivaju na poznate lokalitete); svjedočke (dijelovi teksta u kojima se za svjedoke uzima a) tradicija, b) jedna ili više osoba i c) pisani ili elektronički izvori); kazivačke (pripovjedačke) (dijelovi teksta u kojima kazivači neposredno legitimiraju svoj odnos prema kazivanoj priči). Svaka od ovih kategorija pruža poseban uvid u raznolikost i složenost predaja kao oblika

usmene književnosti, dok istovremeno odražava duboke korijene i značaj ovih narativnih tradicija u različitim kulturama i zajednicama.

2.1. Suvremene predaje

Ljiljana Marks piše kako su suvremene predaje često vezane za usku zajednicu u kojoj se kazuju, slušaju te tako i dalje pričaju. Naravno, u brojim inačicama usmeno i putem raznih suvremenih medija, kao što su tisak, televizija ili internet. Takvim načinom prenošenja vrlo brzo su postale klasičnim europskim pripovjedačkim motivima (Marks, 1996, prema Vidović Schreiber, 2011:92). Hrvatska suvremena predaja, kao i europska i svjetska, uglavnom izvire iz tradicijskih kazivanja, a razlikuju ih događaji o kojima pričaju ili svjedoče, jer su stavljeni u suvremeniji vremenski kontekst. Također, one su pretežno vezane uz grad, kazuju ih svakojake dobne i obrazovne skupine ljudi (Vidović Schreiber, 2011:92).

Razlika između suvremene i klasične predaje ogleda se u razvoju civilizacijskih i tehnoloških postignuća. Dok su se u prošlosti priče često prenosile u kontekstu svakodnevnog života s prijevoznim sredstvima poput kočija, konja i magaraca, danas su ta sredstva zamijenjena modernim tehnologijama poput automobila, aviona, vlakova i brodova, što je značajno povećalo pokretljivost ljudi i omogućilo brže širenje informacija i priča. U suvremenom društvu, internet ima ključnu ulogu kao najdinamičniji medij koji omogućuje ne samo lakše prenošenje predaja, već i njihovo širenje na globalnoj razini. Internet nudi nebrojene mogućnosti za očuvanje i distribuciju predaja, omogućujući da priče brzo dosegnu široku publiku te postanu dijelom digitalne kulture (Marks, 1996, prema Vidović Schreiber, 2011:92).

Suvremene urbane predaje, kako ih danas poznajemo i definiramo, pojavile su se tek nakon Drugog svjetskog rata, prvenstveno u kontekstu urbanih industrijskih sredina. Njihovo nastajanje mnogi povezuju s činjenicom da su odraz društvenih problema s kojima su se ljudi suočavali u to vrijeme. Novo, otuđeno urbano i industrijsko društvo, koje se razvijalo nakon rata, stvorilo je sustav masovnih informacija, čime su predaje postale ne samo vidljivije od drugih oblika pripovijedanja, već i moćan izraz javnog mišljenja. Linda Dégh ističe da su se ove predaje oblikovale kao zapisnici svakodnevnog života, u kojima se ogledaju vjerovanja, ideologije i filozofije ljudi. Kroz njih se izražavaju strahovi od budućih opasnosti, kao i borbe i nade za preživljavanje u nesigurnim vremenima. Predaje su stoga izravna reakcija na probleme s kojima se prosječni ljudi suočavaju u svakodnevnom životu. Uz pomoć masovnih medija i

tehnologije, te se priče šire brže i učinkovitije nego ikada prije, multiplicirajući se kroz različite kanale i dosežući širu publiku (Degh, 2001, prema Vidović-Schreiber, 2011:93).

Fisher primjećuje kako su „nove“ priče stavljene u odnos sa „starima“, pri čemu je zadržana žanrovska oznaka „predaja“ te njihova tematska povezanost s izvještajima o utjecaju nadnaravnog na čovjekovu svakodnevicu. Iako su priče evoluirale, suštinska karakteristika predaje – ispreplitanje stvarnog života s natprirodnim pojavama – ostala je nepromijenjena, osiguravajući kontinuitet ovog žanra kroz različita razdoblja (Fischer, 2003, prema Vidović Schreiber, 2011:93).

Suvremena priča uvijek se prezentira kao istinita, no nemoguće je utvrditi njezino prvotno izvorište ili identificirati prvog pripovjedača. Kao i svaka tradicijska priča, tijekom prenošenja prolazi kroz niz transformacija, pa tako često sadrži elemente humora, nadnaravnog, stravičnog ili neugodnih iskustava. Jedna od karakteristika suvremene predaje je njezin nestabilan siže, pri čemu estetska funkcija nije od primarne važnosti. Ona se u potpunosti uklapa u svakodnevni život, a pri pripovijedanju se koristi kolokvijalni govor, što dodatno naglašava njezinu autentičnost i bliskost s publikom (Vidović Schreiber, 2011:93).

Suvremena predaja često se predstavlja kao nešto u što bi se moglo povjerovati, iako ni pripovjedač ni publika zapravo ne vjeruju u njezinu istinitost. Priča se kao da se doista mogla dogoditi, a često se opisuje kao „neobična, ali istinita“. Upravo ta dvosmislenost i mogućnost da bi priča mogla biti stvarna daje joj posebnu draž, unatoč svjesnom skepticizmu sudionika (Degh, 2001, prema Vidović Schreiber, 2011:95).

3. LEGENDE

Predajama su također bliske legende, s obzirom na to da su često vjerskog sadržaja te su povezane sa svecima, crkvama i svetištima. One su prenesene usmeno iz propovijedi i nabožnih knjiga u usmeni folklor. Poput predaja, legende također sadrže nadnaravne elemente, a vjernici vjeruju u čuda koja opisuju. Međutim, za razliku od predaja, legende ne izazivaju strah ili nesklad, već nastoje uspostaviti harmoniju (Bošković-Stulli, 1997: 19).

Narativ legende često istražuje zanimljive i povijesne događaje iz života pripadnika viših društvenih slojeva poput kraljeva, feudalaca, vitezova, svetaca, ali i ostalih likova i događaja koji se ističu po svojoj posebnosti i blizini čudesnog, fantastičnog ili nevjerojatnog. Za teorijski pristup legendi ključno je postaviti je u odnos s predajom. Teorijski gledano, legenda, kao i pisana predaja, često se pojavljuje u pisanoj formi još od srednjeg vijeka (Botica, 2013: 446).

Legenda je oblik priče s izraženim vjerskim značajem, a njezin sadržaj se prihvaća kao istinit. U legendama se često pojavljuju Isus Krist, sveci, sveticae, crkveni dostojanstvenici, mučenice i mučenici. Tradicionalno su smatrane pripovijestima o životu svetaca te o čudesnim djelima Božjim i svetaca. One služe kao sredstvo uspostavljanja reda i harmonije u životu. Čuda koja se događaju, kako Božja tako i svetaca, služe za ispravljanje nepravdi, nagrađujući dobročinstvo i kažnjavajući zlo. U hrvatskoj tradiciji posebno se ističu pripovijesti o čudotvornim moćima svetaca i svetica, kao i čudesnim događajima povezanim s njihovim grobovima, te stradanju sakralnih objekata i predmeta (Dragić, 2008: 448).

Iako legende i predaje pripadaju bliskom žanru usmene književnosti te dijele određene sličnosti, uočljive su razlike koje ih često jasno razlikuju. Legende su često povezane s vjerskim temama, kao što su svetišta, sveci i religijski događaji, dok predaje mogu obuhvaćati širi spektar tema, uključujući mitove, povijesne događaje i svakodnevne priče. Razlikuju se u tonu i atmosferi koje zadaju, atmosfera koju prenose legende je bazirana na uspostavljanju harmonije i duhovne rasterećenosti, dok predaje ponekad mogu sadržavati elemente straha ili nesklada. Također je važno spomenuti da se predaje obično prenose s generacije na generaciju usmenim putem, dok su legende pretežito bile zapisane i obrađene u književnom ili religijskom kontekstu.

Unatoč tim razlikama, legende i predaje zajedno čine bogatu i raznoliku kulturnu baštinu, koja odražava duboke duhovne i društvene vrijednosti različitih zajednica i kultura.

Marko Dragić (2018)¹ kazuje kako je splitski nadbiskup Ivan Ravenjanin 650. godine relikvije sv. Dujma iz Solina prenio u Dioklecijanov mauzolej koji je pretvoren u katedralu. O tome se pripovijeda: „Kad se svijet, sakupio da ga prenose, izabraše nekoliko ljudi, koji ponosno pristupiše i htjedoše ga podići, ali ni maći s mjesta. Narod mišljaše, da se svetac ne da od grješnih ljudi nositi, pa povjeriše taj časni posao svećenicima, a kad tamo ni oni ne mogoše. Neko napokon smisli, da izaberu nevinu djecu da ona pokušaju nositi, jer djeca nisu grješna. I zaista čim se djeca prihvatiše, podigoše i ponesoše sveca. No pošto je velika vrućina bila, ožedniješe djeca, a i drugi pratioci, pa pred Spljetom, sjedoše kraj ceste, da se odmore, ali pošto ih žeđ žestoko morila, pomoliše se svecu i u taj čas izbi iz zemlje lijepa hladna voda, a oni se napiše i pođoše dalje. Na tom mjestu, gdje je voda izbila, sagradiše Spljećani kapelicu, koja i danas stoji, a pod njom je izvor bistre i hladne vode, koja je, vele, i ljekovita“.

¹ Legende o splitskim svecima, razgovor s Markom Dragićem

Preuzeto s: <https://dalmatinskiportal.hr/zivot/legende-o-splitskim-svecima--lijes-svetog-duje-mogla-su-podignuti-jedino-djeca--ni-narod-ni-svecenici-nisu-bili-nevini/31118>

Pristupljeno: 19.09.2024.

4. SPLITSKA KULTURA I IDENTITET

Split je drugi grad po veličini u Hrvatskoj, nosi bogatu povijest i kulturu koja se reflektira u svakodnevnom životu njegovih stanovnika. Grad se ponosi svojim kulturnim naslijeđem koje datira još iz rimskog doba, što se posebno očituje kroz monumentalnu Dioklecijanovu palaču, koja je srce povijesne jezgre grada.

Split je stoljećima bio sjecište različitih kultura i utjecaja, od rimskog, bizantskog, hrvatskog do venecijanskog, što je rezultiralo jedinstvenom mješavinom arhitektonskih stilova, običaja i tradicija. Ova raznolikost se može vidjeti u svakodnevnom životu Splitsana, koji gaje duboko poštovanje prema svom naslijeđu (Vidović Schreiber, 2011:3)

Suvremeni Split je živahan grad s bogatim kulturnim životom koji se odražava kroz različite manifestacije poput Splitskog ljeta, Marulićevih dana, brojnih izložbi, koncerata i festivala koji privlače posjetitelje iz cijelog svijeta. Lokalne priče, tračevi i ćakule često odražavaju dinamičan duh grada, dok su sport i navijačka kultura, posebno vezana uz nogometni klub Hajduk i navijačku skupinu Torcida, važan dio identiteta (Turistička zajednica grada Splita 2024. *Festivali i manifestacije*. <https://visitsplit.com/hr/1224/festivali-i-manifestacije>. Pristupljeno: 17.09.2024.)

Najčešće korištene predaje u turističke svrhe su predaje o caru Dioklecijanu, među kojima su i one koje su zabilježene u Bulićevo doba, a analizirala ih je Ljiljana Marks u radu „Od Dioklecijana do Splita“ (1997:168):

„Pričaju stariji da se Dioklecijan rodio u Libovcu, na jugu od Kučina, da je ovdje sproveo prve godine svoje mladosti sve do vojne službe i nekoliko posljednjih, zajedno sa svojom kćerkom, koja da je bila ovdje pokopana“ (Bulić 1984: 251). „Priča se i da je imao dva brata i da je bio iz dobre i bogoljubne familije.“ „Dioklecijan je dolazio u lov u u Vilar, u mjesto među Sitnom i Srinjanima, i da je ondje imao villu. U Vilaru, kaže don Ante Mihanović, našlo se je rimskih opeka s pečatom tvornice Pansiana“ (Bulić 1984: 252).

Split, smješten na sunčanoj obali Jadranskog mora, poznat je po svom ležernom i opuštenom načinu života, odišući specifičnim mediteranskim duhom koji se ogleda u svakodnevnim navikama i životnom stilu njegovih stanovnika. Jedna od najistaknutijih karakteristika Splita je kultura kafića. U gradu gotovo na svakom koraku se može pronaći kafić, od modernih barova

do tradicionalnih kavana, koje su središta društvenog života. Kafići nisu samo mjesta za ispijanje kave; oni su prostori za druženje, rasprave i razmjenu informacija. Ispijanje kave u Splitu nije samo navika, već ritual. Splićani svakodnevno provode vrijeme u kafićima, obično ujutro ili popodne, uživajući u šalicama espressa, macchiata ili cappuccina. Kava se ovdje pije polako, u društvu prijatelja, kolega ili obitelji, a razgovori često traju satima. Ovaj ritual nije samo o konzumaciji pića, već o opuštanju, smanjenju stresa i uživanju u trenutku. Kafići u Splitu igraju ključnu ulogu u socijalnoj interakciji. Bilo da se radi o poslovnim sastancima, prijateljskim susretima ili romantičnim izlascima, kafići su mjesto gdje se grade i održavaju društveni odnosi. Razgovori su često ležerni i opušteni, a teme mogu varirati od sporta i politike do osobnih priča i lokalnih tračeva.

Mediterranska klima značajno doprinosi ovom opuštenom načinu života. Blage zime i duga, topla ljeta omogućuju stanovnicima Splita da većinu godine provode vani. Terasa kafića su često pune, a ljudi uživaju u suncu, svježem zraku i predivnim pogledima na more i obližnje otoke. Ležerni i opušteni način života u Splitu čini ovaj grad posebnim mjestom na Mediteranu. Kultura kafića i ritual ispijanja kave ključni su elementi svakodnevnog života, omogućujući stanovnicima da se povežu, opuste i uživaju u jednostavnim trenucima. Ovaj način života odražava mediteranski mentalitet koji cijeni vrijeme, druženje i uživanje u malim stvarima. Split je tako pravi primjer kako svakodnevni rituali mogu oblikovati i obogatiti društveni život zajednice (Vidović-Schreiber, 2011:254).

Sunčane nedjelje na Rivi predstavljaju vrhunac društvenog života u Splitu. Riva postaje središnje mjesto okupljanja gdje ljudi dolaze prošetati, popiti kavu ili jednostavno uživati u druženju s prijateljima i obitelji. Ovdje se susreću generacije – od djece koja veselo trče, do starijih građana koji polako šeću i prisjećaju se prošlih vremena. Kafići i restorani duž rive nude razne specijalitete, a stolovi su puni tijekom cijelog dana. Ulični izvođači često dodatno obogaćuju iskustvo svirajući tradicionalnu dalmatinsku glazbu ili moderne hitove, stvarajući ugodnu glazbenu kulisu za sve prolaznike.

Često se na rivi organiziraju lokalne tržnice i sajmovi gdje se mogu pronaći domaći proizvodi, suveniri i rukotvorine. Ove aktivnosti dodatno animiraju prostor, privlačeći i turiste i domaće stanovništvo koji žele podržati lokalne proizvođače i obrtnike. Sunčane nedjelje na splitskoj rivi utjelovljuju duh Splita – opuštenost, druželjubivost i uživanje u svakom trenutku. Ova tradicija okupljanja stvara osjećaj zajedništva i povezanosti među ljudima, čineći rivu ne samo

turističkom atrakcijom već i srcem gradskog života. Uživanje u suncu, moru i društvu na splitskoj rivi nezaobilazan je dio života u ovom mediteranskom dragulju.

4.1 Živopisne ulične scene grada Splita

Grad Split nudi bogatstvo živopisnih uličnih scena koje privlače posjetitelje i lokalno stanovništvo. Njegova povijest, kultura i mediteranski šarm oživljavaju kroz prizore svakodnevnog života, posebno u staroj gradskoj jezgri. Srce Splita čini Dioklecijanova palača, monumentalna građevina iz rimskog doba koja je danas živahno stambeno područje s uskim ulicama, kamenim zgradama i skrivenim trgovima. Ovdje se mogu vidjeti lokalni trgovci kako prodaju svoje proizvode, turisti koji istražuju povijesne lokacije i umjetnici koji stvaraju svoja djela. Palača je živi muzej gdje prošlost i sadašnjost koegzistiraju.

Riva, splitska šetnica uz more, uvijek je puna života. Tijekom sunčanih dana, ovdje se okupljaju ljudi svih generacija kako bi uživali u šetnji, kavi ili jednostavno promatranju mora. Marmontova ulica, jedna od glavnih shopping ulica, nudi niz trgovina, kafića i restorana. U Marmontovoj ulici se mogu uočiti prizori užurbane kupovine, prijateljskih susreta i opuštenih trenutaka na terasama.

Splitska tržnica, poznatija kao Pazar, nudi šareni spektakl svježeg voća, povrća, ribe i lokalnih proizvoda. U ranim jutarnjim satima, ovdje je gužva dok lokalni stanovnici dolaze po dnevne namirnice, pregovaraju s prodavačima i razmjenjuju novosti. Tržnica je srce lokalne ekonomije i mjesto gdje se osjeća pravi duh Splita.

Grad je poznat po svojoj umjetničkoj sceni, a ulični performer i često oživljavaju gradske trgove i ulice. Glazbenici, plesači, slikari i drugi umjetnici stvaraju jedinstvenu atmosferu koja obogaćuje urbani krajolik. Njihove izvedbe privlače pažnju prolaznika, stvarajući dinamičan i interaktivan prostor. Kad padne noć, Split postaje središte noćnog života. Barovi, klubovi i restorani oživljavaju, a ulice su ispunjene ljudima koji traže zabavu i druženje. Stanovnici grada Splita znaju kako uživati u životu, a noćne scene grada to najbolje dokazuju.

Splitske ulice odišu energijom i raznolikošću. Bez obzira na raznolikost zainteresiranost turista pa čak i domaćih, Split nudi bogatstvo iskustava. Svaka ulica i trg pričaju svoju priču, obogaćujući život grada i ostavljajući nezaboravne dojmove na sve koji ga.

5. GRAD I MODERNA PRIČANJA

U gradu Splitu se također javljaju suvremene urbane predaje, vicevi, anegdote i glasine, koje predstavljaju modernu verziju narativnih oblika. Ova pričanja su pod snažnim utjecajem medija i brzo se šire među stanovnicima urbanog okruženja. Iako su tradicijski pripovjedački sižeji obično povezivani s ruralnim sredinama i smatrani dio folklora samo sela, granice između tradicionalnog i modernog načina pričanja te načina prenošenja nisu uvijek jasno definirane (Bošković-Stulli, 2006, prema Vidović Schreiber, 2011: 13).

Motivi i teme u tradicijskim i modernim pričama mogu se uspoređivati, budući da postoji komparativna mogućnost između njih. Jedna od zajedničkih karakteristika je i to što se obje vrste priča često prenose usmenim putem. Sadržajno, i jedne i druge su raznolike, ali pripovjedačev odnos prema priči ostaje konstantan sve do današnjih dana.

Grad Split predstavlja plodno tlo za nastanak modernih urbanih pričanja koja često kruže među stanovnicima tog grada. Ova pričanja obuhvaćaju širok spektar tema, uključujući anegdote iz svakodnevnog života, zanimljive događaje s javnih mjesta poput riva ili tržnica, te različite glasine i tračeve o poznatim osobama ili događajima. Utjecaj medija, društvenih mreža i brze komunikacije često oblikuje i širi ova moderna pričanja među građanima. Ona su dio urbanog folklora grada Splita te često služe kao sredstvo povezivanja i zabave među lokalnim stanovništvom.

Priče se često prepričavaju na različitim lokacijama, a inspiriraju ih svakodnevni događaji, tračevi i glasine. Njihovo širenje više nije ograničeno samo na usmeno prenošenje, već se često distribuiraju i putem tiska, elektronskih medija te interneta, što rezultira njihovom znatno većom dostupnošću i vidljivošću nego prije (Marks, 2001, prema Vidović Schreiber, 2011:101).

Svaka suvremena priča obično se prenosi kao istinita, a često je nemoguće utvrditi njezin originalni izvor i prvi kazivač. Tokom prenošenja, kao i kod tradicijskih priča, suvremene priče prolaze kroz niz transformacija, stoga u njima često nalazimo elemente humora, nadnaravnosti, strave ili neugodnih iskustava (Marks, 2001, prema Vidović Schreiber, 2011:103).

5.1. Glasine kao gradski fenomen

Predaje su često anonimne, apokrifne i neistinite priče koje se temelje na fikciji, a ponekad čak i na glasinama. Iako su predstavljene kao istinite i povezane s relativno novim događajima, u stvarnosti često nisu točne. One se obično prenose unutar zajednice kao nesvjesni, kreativni i kolektivni odgovor na interes zajednice za određene teme ili događaje (Dégh, 2001, prema Vidović Schreiber, 2011: 113).

Brunvand definira glasinu kao kratki, anonimni, neprovjereni izvještaj o navodnom događaju koji kruži unutar neke zajednice i kroz masovne medije (Brunvand, 2006., prema Vidović Schreiber, 2011: 113).

Glasine su termin koji su tek nedavno počeli koristiti folkloristi, a nastale su proučavanjem predaja u urbanom industrijskom životu i masovnoj komunikaciji. One predstavljaju neutemeljeni, početni i prijelazni oblik ili oblike predaja. Nakon što su izašle iz okvira usmenog prenošenja, glasine su prešle na depersonalizirane kanale masovnih medija, poput tiska (Dégh, 2001, prema Vidović Schreiber, 2011: 113).

Glasine, iako nose u sebi esencijalni model življenja, tematski su emotivne pa je to jedan od razloga zbog čega najviše privlače javnost. Ono što bi za manje zajednice bio trač, u većim sredinama postaje glasina. Stoga, glasine često zvuče kao kratke, dramatične i zastrašujuće vijesti, iako njihova fabula, nekad kasnije može postati predaja. Glasine se smatraju dijelom usmene tradicije jer se prenose usmenim putem, imaju elemente izmišljenog i fantastičnog, kako ističe Marks (Marks, 2001: 232).

Gradovi su sredina u kojoj se glasine šire kao panične, fantastične ili iznenađujuće priče koje, iako su nevjerojatne, ipak djeluju realno moguće, primjećuje Bošković-Stulli. Neke glasine pripadaju području društvenih ili političkih tračeva, a njihovo podrijetlo može seže u prošlost, uklapajući se u suvremeni kontekst i odražavajući aktualne društvene pojave. Često su prožete opsesijom modernom tehnologijom (Bošković-Stulli, 1983: 288).

6. Gradske čakule: Tračevi i kazivanja iz Splita

Split, kao jedan od najpoznatijih mediteranskih gradova, odiše bogatom kulturnom i društvenom tradicijom koja se ogleda u svakodnevnim razgovorima njegovih stanovnika. Među mnogim zanimljivostima splitskog života, posebno mjesto zauzimaju čakule i tračevi – neformalni razgovori i glasine koje odražavaju puls grada. Ove priče nisu samo puka zabava, već i važan dio lokalnog folklor, koji oblikuje društvenu dinamiku i međuljudske odnose u Splitu. Kao i u mnogim mediteranskim sredinama, tračevi i čakule su duboko ukorijenjeni u svakodnevni život. Povijesno gledano, ovakva vrsta razgovora se uobičajeno vodila na trgovima, u kavanama i gostionicama, te su često imali ključnu ulogu u formiranju javnog mnijenja (Vidović Schreiber, 2011:103).

U splitskoj svakodnevici, čakule i tračevi igraju važnu ulogu. Oni omogućavaju razmjenu informacija, održavanje društvenih veza, ali i formiranje identiteta zajednice. Priče koje se prenose usmeno odražavaju zajedničke vrijednosti, strahove i aspiracije stanovnika. Osim toga, one često sadrže elemente humora, nadnaravnog, pa čak i stravičnog, čineći ih dinamičnim dijelom splitske kulture. U današnje vrijeme, čakule i tračevi nisu više ograničeni na usmenu predaju. Novi kanal prenošenja tračeva su postali elektronski mediji i internet. Zbog rasprostranjenosti medija, informacije se širu brže nego ikad do sada. Bez obzira na medij i na to što se nekim dijelom promijenio način prenošenja predaja, temeljna funkcija čakula i tračeva ostaje ista, a to je da povezuje ljude kroz slična pa čak i zajednička iskustva (Bošković-Stulli, 1983: 296).

Čakule i tračevi u Splitu predstavljaju fascinantan aspekt mediteranskog mentaliteta i društvene dinamike. Osim toga što su zabavni dio svakodnevice, ujedno čine i važan dio mehanizma kroz koji zajednica dijeli svoja iskustva, vrijednosti i stavove. Razumijevanje ovih neformalnih razgovora može pružiti dublji uvid u kolektivni identitet Splitsana i njihovu bogatu kulturnu baštinu.

6.1. Priče iz svakodnevija

Prema Botici, u pričama iz svakodnevija uglavnom se ističe da je ogovaranje glavna tema, jer je prije svega pričalačka razbibriga novoga vremena (Botica, 2013:507, prema Vidović Schreiber 2021:155). U suvremenoj teorijskoj klasifikaciji ta bi se vrsta mogla ubrojiti i u trivijalnu književnost zbog mogućeg pričalačkog iskustva kojim se na lako prihvatljiv način

prikazuje zbilja, neobični i iluzorni događaji kojima se golica recipijentska znatiželja, a koji se ostvaruju jednostavnim zapletima i nemaju odveć zahtjevnu stilizaciju. Sve su to, međutim, opća mjesta teorije književnosti te tekstovi koji pripadaju usmenoj književnosti i nemaju svoju posebnu teorijsku izgradnju (Botica, 2013:506, prema Vidović Schreiber 2021:155).

Prema istraživanjima Vidović Schreiber (2021:155), osoba koju se najviše ogovaralo u 2011. godini u Splitu svakako je bivši gradonačelnik Željko Kerum, koji je zbog svoje ležernosti i neopterećenosti često u središtu pozornosti kako medija tako i svojih sugrađana. Priče ilustriraju način na koji građani doživljavaju gradonačelnika, a sadržaj je prije svega duhovit.

„Vozi se Kerum avionom i priča na mobitel, priđe mu stjuardesa i zamoli ga da ugasi mobitel. On se napravi da je ne čuje i nastavi dalje pričati. Stjuardesa ga ponovo upozori i on tada reče osobi s druge strane da mora prekinuti jer da mu konobarica ne da pričati na mobitel. Stjuardesa mu ljutito objasni da ona nije konobarica. Kerum odgovara: Nega si pilot?! Stjuardesa se naljuti i reče mu da on ima verzot-frizuru.“

6.2. Priče s motivom Ultra Music Festivala/Ultra Europe

Ultra Music Festival je jedan od najvećih svjetskih festivala elektronske glazbe koji se pojavio u Hrvatskoj, točnije u Splitu, 2013. godine. Do nedavno se održavao na gradskom stadionu Poljud, zatim ga se prebacilo u Park Mladeži. Ultra Music Festival se najčešće održava u srpnju i traje 3 dana. Ultra Europe od početka ima značajan ekonomski utjecaj na Split, privlačeći turiste i generirajući prihode za lokalne tvrtke. Osim ekonomskog benefita, festival pomaže u promociji Splita i Hrvatske kao destinacija za mlade turiste i ljubitelje glazbe.

Međutim, dok je pozitivan utjecaj festivala značajan, potrebno je razmotriti i izazove i negativne strane koje on donosi gradu. Nagli porast broja posjetitelja može opteretiti gradsku infrastrukturu, dovodeći do prenapučenosti javnih prostora, povećane prometne gužve i pritiska na javne usluge. Buka je još jedan značajan problem, ometajući ne samo stanovnike, već i utječući na opću atmosferu povijesnog grada. Osim toga, ne smije se zanemariti ni ekološki utjecaj, s otpadom i zbrinjavanjem smeća koji postaju veliki problem tijekom i nakon događaja.

Festival također ima društvene implikacije, poput povećanih slučajeva javnog opijanja i slučajeva povezanih s korištenjem ilegalnim supstancama. Ovi problemi često zahtijevaju dodatne policijske i zdravstvene usluge, što opterećuje gradske resurse. Samim time, možemo

se nadovezati na glavnu temu tračeva i ćakula grada Splita vezanih za Ultra Music Festival, a to su opijanja i drogiranja u javnosti.

Ja sam veliki ljubitelj tehno i elektronske glazbe, ali smatran da je Ultra Music Festival totalna suprotnost od toga i privlači drukčiju publiku. DJ-vi ne puštaju autorsku a kamoli kvalitetnu glazbu, nego miksaju već postojeću glazbu sa You Tube-a koja nije njihova. Mislin da Ultra Music Festival nije mjesto za ljubitelje takvog tipa muzike, već za one koji su željni `dobre zabave`, što bi u prijevodu značilo da su željni alkohola i droge na jako skupom i nesigurnom mjestu. Također smatran da bi gradu Splitu bilo bolje da je nastavlja sa održavanjen i ulaganjen u projekt Discotheque Riva.

(ispričao Duje Viđak)

Jedna moja poznanica je otišla na ultra Music Festival jer je ljubiteljica elektronske glazbe, ali presudilo je mišljenje `svi tu idu pa iden i ja`. Za vrijeme Festivala je sreća svog poznanika koji joj je ponudija drogu, pa je odlučila konzumirat MDMA. Sutradan kada mi je pričala o doživljajima još uvijek je bila pod utjecajem opijata i pomicala joj se vilica, te se u globalu ne sića svakog trenutka, ali njoj je bilo odlično.

(ispričala Stela Šore)

Prijašnjih godina, kad je Ultra tek počela, ovi naši iz kvarta su tili zalevatit turiste s drogom, na način da su kupovali lekadole i aspirine, to mrvili i prodavali ka da je droga. To nije sve, isti ti momci kojima su prodali „drogu“ su ih zvali i sutradan da žele kupit još, šta je najveća ironija te priče.

(ispričala Ana Rajčić)

Ultra Music Festival u Splitu izaziva podijeljena mišljenja, posebno među ljubiteljima elektronske glazbe i lokalnim stanovništvom. Dok neki poput Duje Viđaka smatraju da festival odvlači pažnju s prave elektronske glazbe i privlači publiku koja je više zainteresirana za zabavu, alkohol i drogu, drugi sudionici ulaze u takva iskustva pod društvenim pritiskom, kako

je opisano u priči Stele Šore. Ova priča otkriva kako društveni pritisak može dovesti do konzumiranja opijata, čak i kada takvo ponašanje ostavlja dugoročne posljedice.

S druge strane, priča Ane Rajčić nudi humorističan prikaz pokušaja lokalnih stanovnika da profitiraju na turistima prodajući im lažne droge. Ovaj anegdotalni primjer ilustrira naivnost i nesmotrenost pojedinih sudionika, ali i snalažljivost lokalne zajednice u odgovoru na priljev posjetitelja.

U konačnici, ove priče pružaju širi uvid u društvene aspekte festivala, naglašavajući kako događaji poput Ultra Music Festivala oblikuju i društvene norme, ali i izazivaju društvene i sigurnosne probleme u lokalnoj zajednici.

6.3. Priče s motivom Hajduka i Torcide

Splitski nogometni klub Hajduk je osnovan 13. veljače 1911. godine u Pragu, na inicijativu skupine splitskih studenata: Fabijana Kaliternu, Lucijana Stella, Ivana Šakića, Vjekoslava Ivaniševića i Šime Rauniga. Ime Hajduk im je zapravo predložio profesor Barač kojem su uletjeli u poslovni ured kao 'hajduci' na što im je on rekao: „*Momci vi ste ovdje u moj ured nastupili kao hajduci. Eto vam imena. Nazovite svoj klub Hajduk. U našoj je povijesti to ime časno. Hajduci su se borili kao rodoljubi protiv zavojevača. – Turaka. A vi se tako žustri, tako brzi i energični da bi Vam ime Hajduk odlično pristajalo*“. (Garber, 2011: 25).

Hajduk Split je jedan od najpopularnijih klubova u Hrvatskoj koji je osvojio brojne naslove, uključujući prvenstva i kupove bivše Jugoslavije, kao i Hrvatske nakon stjecanja neovisnosti. Klub se smjestio na gradskom stadionu Poljud, koji je prvenstveno izgrađen za potrebe Mediteranskih igara 1979. godine čiji je kapacitet 34 000 gledatelja. Poljud je poznat po svojoj jedinstvenoj arhitekturi koja podsjeća na školjku, zbog čega ga lokalni stanovnici ponekad tako i nazivaju. Međutim, najpoznatiji nadimak za Poljud je ipak „Splitska Lipotica“.

Hajduk ima veliki utjecaj na kulturu i društvo, ne samo u Splitu i Dalmaciji, već i šire. Klub je simbol lokalnog identiteta, ponosa i tradicije, što možemo primijetiti u svim gradskim ulicama koje su ispunjene grafitima posvećenim Hajduku. Osim sportskih uspjeha, Hajduk je poznat po svojoj velikoj i strastvenoj navijačkoj bazi, poznatoj kao Torcida. Osnovana 1950. godine, Torcida je najstarija organizirana navijačka skupina u Europi. Navijači su poznati po svojoj odanosti, energiji i spektakularnim koreografijama tijekom utakmica.

Kad se govori o tračevima i ćakulama vezanim za Hajduk i Torcidu u Splitu, u razgovoru s navijačima i štovateljima kluba saznajemo sljedeće: hajdučka tradicija i povijest kluba česta su tema lokalnih priča, koje obiluju anegdotama o klupskim pobjedama i porazima, kao i mitovima o legendarnim igračima i trenucima s tribina. Posebno mjesto zauzimaju priče o Torcidi, najstarijoj navijačkoj skupini u Europi, čije su navijačke strasti i odanost klubu poznate diljem regije. Ovi razgovori često odražavaju ponos Splitsana na svoj klub, ali i kritike na račun klupske uprave i trenutnih sportskih rezultata, što daje dodatnu dimenziju ovim urbanim legendama i pričama.

U sljedećem dijelu poglavlja prenose se ćakule i tračeve vezane za Hajduk koje se mogu čuti na ulicama i trgovima grada Splita:

Prvi susid mi je legenda Torcide, naš Kele, čak su mu rođendan proslavili na Poljudu. To je čovik s najviše gostovanja i ima jedna presmišna i legendarna priču o njemu. Čaća mu nije dozvoljava da ide na utakmice kad je bija dite, pa je jednon pobiga od kuće i to bos da bi stiga na vlak za Beograd, da pogleda utakmicu Hajduka i Partizana. Također je bija gost na jednom intervjuu di su ga pitali oće li i kad ostari bit ovako strastveni navijač, na šta je on odgovorio „i da se opet rodin isto bi učinija“, i ta izjava je i dan danas moto svih navijača Hajduka. Šta se tiče legendi Hajduka, a ima ih dosta, reka bi da su od starijih Bajdo Vukas, Beara, Frane Matošić i Blaž Slišković, a ovi iz našeg vrimena su mi samo Ibričić i Perišić. Kad me ljudi pitaju šta me motivira da i dalje navijan za ovakav klub koji nije u usponu jedino šta in mogu reć da je to neka neobjašnjiva ljubav koja ti uđe u vene i jednostavno se zaraziš, kako bi se po naši reklo boleST. Kad ti vidiš da kad se dite rodi odma ga učlaniš onda znaš kako se to prinosi s ćaće na sina ili ćer, uopće nije bitno, to je ludost sama, to je nešto u nama.

(ispričao Ante Božić-Škomrljušić)

Hajduk je klub koji je trenutno, nažalost, u padu ali usprkos tome uvijek će imati podršku i ljubav svojih navijača. Tako je generacijama kod nas da navijamo za Hajduk, bez obzira na uspone i padove taj klub je dio nas. Kako bi se reklo „i kad gube i kad tuku, uvijek vjerni svom Hajduku“. Simbol modernog Hajduka je definitivno Marko Livaja koji je vratio nadu i viru u Hajduk, a od ovih starijih ti moram spomeniti Blaženka Sliškovića koji je za mene najveći i najcjenjeniji igrač Hajduka u povijesti.

(ispričao Josip Marić)

Ne znan jesi li ikad čula za imena Frane Matošić, Bernard Vukas i Tomislav Ivić, ali oni su legende Hajduka iz mog vremena ka šta je vama mlađima danas Marko Livaja i Ivan Perišić. Hajduk je u moje vreme bija puno uspješniji, a danas je realno poprilično u rasulu, baren naoko. Uz to sve, ja svejedno misli da za svoj klub, ako ga voliš, treba navijati uvijek, bez obzira na sve negativne situacije.

(ispričao Siniša Tomić)

Priče navijača Hajduka odražavaju neizmjernu ljubav prema klubu, bez obzira na rezultate. Ante Božić-Škomrljušić spominje kako je njegov susjed, strastveni član Torcide, bježao od kuće kako bi prisustvovao utakmicama, a njegova izjava "i da se opet rođin, isto bi učinija" postala je moto navijača. Josip Marić ističe Marka Livaju kao simbol moderne nade Hajduka, dok Siniša Tomić prisjeća se legendarnih igrača iz prošlosti poput Frane Matošića, naglašavajući da se za klub navija uvijek, bez obzira na uspjehe ili padove. Ove priče pokazuju strast koja se prenosi s generacije na generaciju.

Članovi Torcide, kao jedne od najpoznatijih navijačkih skupina u Hrvatskoj, često su predmet znatiželje javnosti zbog svoje strasti prema nogometnom klubu Hajduku. Međutim, pokušavajući saznati neke tračeve ili ćakule o Torcidi, brzo sam shvatila da je teško doći do ikakvih informacija. Dolazimo do važnog pitanja: zašto članovi Torcide ne žele dijeliti takve informacije?

Jedan od mogućih razloga leži u njihovoj internoj politici koja naglašava važnost privatnosti i povjerenja unutar skupine. Torcida nije samo navijačka skupina; ona je zajednica koja njeguje svoje vrijednosti i odnose među članovima. Očuvanje povjerenja unutar skupine može biti ključno za njihovu zajedničku snagu i identitet.

Također, medijska izloženost može biti važan faktor. Članovi Torcide svjesni su da njihove riječi mogu biti shvaćene izvan konteksta ili čak iskorištene protiv njih ili skupine. Stoga, opreznost u iznošenju informacija može biti način za zaštitu njihovog ugleda i integriteta. Sigurnost je još jedan važan aspekt. Torcida kao skupina može privlačiti pažnju različitih interesnih skupina, a članovi mogu osjećati potrebu za zaštitom svojih identiteta i osobnih podataka.

Kultura skupine također igra značajnu ulogu. Torcida je poznata po svojoj solidarnosti, lojalnosti i zajedništvu. U tom kontekstu, zadržavanje informacija unutar skupine može biti prirodan način očuvanja te zajedničke povezanosti.

Stoga, iako je znatiželja možda velika, važno je razumjeti da članovi Torcide imaju svoje razloge zašto ne dijele tračeve ili ćakule izvan svoje skupine. Njihov pristup može biti odraz dubokog poštovanja prema zajednici i vrijednostima koje je skupina izgradila tijekom godina.

6.4. Priče s motivom robne marke Zara

Zara je modni brend osnovan 1974. godine u Španjolskoj, ali u Splitu se pojavio tek 2005. godine u Marmontovoj ulici. Zara koristi inovativan poslovni model koji se fokusira na brzu proizvodnju i distribuciju, poznat kao „brza moda“. Ovaj model omogućuje Zari da prati modne trendove i brzo reagira na promjene u potražnji, što ju čini jednom od najpopularnijih modnih marki na svijetu.

Otvaranje Zare u Marmontovoj ulici 2005. godine značajno je utjecalo na modnu scenu Splita, posebno među mladim ženama. Zara je brzo postala omiljeno odredište za kupovinu zbog svoje ponude trendovske i kvalitetne odjeće po pristupačnim cijenama. Djevojke u Splitu rado posjećuju ovu trgovinu kako bi bile u korak s najnovijim modnim trendovima. Zara nije samo trgovina, već i mjesto susreta i inspiracije za mnoge ljubiteljice mode u Splitu, povezujući lokalne modne ukuse s globalnim stilovima.

Trenutno, društvene mreže imaju ogroman utjecaj na nas mlade i praktički nas prisiljavaju kupovati u Zari. Osobno, volim i želim biti u trendu pa često kupujem Zarine proizvode. Prihvatljive su cijene, ali ako ću biti iskrena nije im baš kvalitetna roba. Primjećujem da sam obučena ka i većina cura u Splitu, ali me to ne smeta, tko voli neka izvoli.

(ispričala Stela Šore)

Čula sam dosta tračeva o Zari, ali nešto čemu sam osobno svjedočila je vraćanje i zamjena nošene robe u dućan. Jedna moja prija je kupila haljinu na Staru godinu, nije skinila etiketu, lipo ju je prošetala na doček Nove godine i sutra ju je uredno vratila i dobila pare nazad za nju. Od kad sam čula više sličnih, pa čak i istih priča, malo mi se zgadilo kupovat u Zare jer mi se ne da davat pare za robu koju je neko već nosija. Također, često doživim neljubaznost osoblja pa mi to kvari gušt šopinga.

(ispričala Lea Radić)

Često kupujem u Zare i uvijek mi je išlo na živce što su radnice nepristupačne i nikad mi ne žele pomoći, sve dok nisam otišla na razgovor za posao za radno mjesto prodavačice u Zare i dobila upute da se upravo tako moram i ja ponašati. To im je očito politika poslovanja kako bi radnici obavili što više posla u što manjem vremenu.

(ispričala Karla Krešo)

Zbog većine cura koje se vode politikom: kupi, iznosi par puta i vrati ili zamjeni, doživjela sam neugodno iskustvo u Zare. Naime, kupila sam hlače koje mi nisu odgovarale i pokušala sam ih zamijenit, ali prodavač mi nije odobrio zamjenu proizvoda, jer je doslovno pomirisao moje hlače i rekao da su nošene, iako su bile s etiketom i nisam ih nikako obukla. Od tad sam odlučila da mi je bolje potrošiti više novca na neki kvalitetan komad robe, nego dovoditi sebe u neugodne situacije kao što je ova, zbog jeftine robe.

(ispričala Ana Rajčić)

Ove priče o kupovini u Zari pružaju uvid u različita iskustva mladih kupaca. Stela Šore opisuje utjecaj društvenih mreža i želju za praćenjem modnih trendova, iako primjećuje da kvaliteta robe nije najbolja. Lea Radić se osvrće na praksu vraćanja nošene odjeće, što joj je zgadilo iskustvo kupovine, a također ističe neljubaznost osoblja. Karla Krešo objašnjava da je upravo nepristupačnost prodavača dio poslovne politike Zare, dok Ana Rajčić opisuje neugodno iskustvo kada joj je odbijena zamjena zbog sumnje da je odjeća nošena. Sve ove priče zajedno ukazuju na izazove koje kupci doživljavaju u ovoj trgovini, od utjecaja društvenih mreža do problema s osobljem i politikom povrata.

6.5. Priče s motivom zarazne bolesti-korone

Tema korone u Splitu je vrlo aktualna i važna za stanovnike tog grada. U posljednjih nekoliko godina, epidemija COVID-19 dramatično je utjecala na život u Splitu, kao i širom Hrvatske i svijeta. Grad Split, kao turističko i kulturno središte, osjetio je posljedice pandemije na razne načine.

Prvi val pandemije, koji je započeo početkom 2020. godine, izazvao je značajne promjene u svakodnevnom životu Splitskana. Uvedene su restriktivne mjere poput „lockdowna“, ograničenja kretanja, zatvaranja javnih ustanova i ograničavanja okupljanja. To je imalo veliki utjecaj na lokalnu ekonomiju, posebno na turizam koji je ključna gospodarska grana Splita. Osim zdravstvenih i ekonomskih posljedica, pandemija je imala i socijalne i psihološke aspekte. Mnogi su se suočili s osjećajem izolacije, straha i nesigurnosti. Društveni život, koji je inače bogat u Splitu, bio je smanjen na minimum zbog mjera fizičkog distanciranja.

Napredak u cijepljenju i bolje razumijevanje virusa omogućili su postupno popuštanje mjera te povratak normalnijem životu. Turizam se počeo oporavljati, a grad je ponovno postao omiljeno odredište za posjetitelje.

U razgovoru sa poznanicima ispitana su njihova stajališta i mišljenja o koroni te je donesen zaključak da je pandemija COVID-19 izazvala mnoge spekulacije, dezinformacije i teorije zavjere koje su brzo putovale i širile se među ljudima. Jedan od uobičajenih tračeva koji je kružio bio je vezan uz navodne „lijekove“ ili metode koje su se tvrdile kao učinkovite protiv virusa, a koje su u stvarnosti bile neosnovane ili čak opasne. Ljudi su dijelili različite priče i iskustva o tome kako su se nosili s bolešću, često bez znanstvene potvrde ili temeljem. Dok su i neki tračevi bili su usmjereni na političke ili ekonomske aspekte pandemije, povezane s optužbama ili teorijama zavjere o podrijetlu virusa ili namjerama vlada i međunarodnih organizacija.

7. ZAKLJUČAK

Radom se pokazuje da su predaje i ostale suvremene priče važan dio nematerijalne kulturne baštine grada Splita. Kroz njih se čuva identitet lokalne zajednice, prenoseći vrijednosti, vjerovanja i povijesna sjećanja s generacije na generaciju. Usmena književnost, iako neuhvatljiva, ima ključnu ulogu u oblikovanju društvenog i kulturnog života.

Predaje, kao najstariji oblik narativnog izraza, obuhvaćaju povijesne, etiološke i mitološke elemente, dok su legende usmjerene na vjerske motive i nadnaravna čuda.

Suvremeni narativi, poput gradskih ćakula i glasina, pokazuju kako se tradicionalne priče prilagođavaju modernim izazovima, te odražavaju dinamiku urbanog života.

Ovaj rad je pokazao postojanje suvremenih splitskih kazivanja, na primjerima predaja vezanih uz Ultra Music Festival, Zaru, Hajduk i Torcidu te pandemiju korona virusa.

Zaključuje se da se Split ističe kao narativno bogat prostor, gdje usmene predaje žive i prilagođavaju se modernim događajima, poput globalnih manifestacija, modnih trendova i sportskih fenomena.

Kombinacijom tradicionalnih i suvremenih usmenih oblika, Split uspješno balansira između očuvanja svoje bogate prošlosti i prilagodbe suvremenim izazovima.

Ovaj rad doprinosi razumijevanju važnosti usmene književnosti u kontekstu suvremene splitske kulture, pokazujući da je ona živa praksa lokalne zajednice.

8. LITERATURA I IZVORI

1. Bettiza, E. (2004). Egzil. Split: Marjan tisak.
2. Bettiza, E. (2018). Hrvatska enciklopedija. Mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Pristupljeno 28. rujna 2018. s <https://enciklopedija.hr>.
3. Brunvand, Jan Harold: "Enciklopedija urbanih legendi", Libra Libera, 19. prosinca 2006., br. 6.
4. Bulić, F. (1984). Car Dioklecijan. Njegovo ime, njegova domovina i mjesto gdje se je rodio; kada, gdje i kako je umro. U: Izabrani spisi, Split: 199-289. (Pretisak istoimena rada iz: Vjesnik hrvatskoga arheološkoga društva, NS sv. XIV., 1915/1919., 99-171, Tisak hrvatske kraljevske tiskare, Zagreb, 1918).
5. Bošković-Stulli, M. (1975). Usmena književnost kao umjetnost riječi. Zagreb: Mladost.
6. Bošković-Stulli, M. (1983). Usmena književnost nekad i danas. Beograd: Prosveta.
7. Bošković-Stulli, M. (1997). Usmene pripovijetke i predaje. Zagreb: Matica hrvatska.
8. Bošković-Stulli, M. (1999). Pjesme, priče, fantastika. Zagreb: Matica hrvatska.
9. Bošković-Stulli, M. (2006). Priče i pričanja. Zagreb: Matica hrvatska.
10. Botica, S. (2013). Povijest hrvatske usmene književnosti. Zagreb: Školska knjiga.
11. Dégh, L. (2001). Dialectics of a Folklore Genre. Bloomington, IN: Indiana University Press.
12. Dragić, M. (2008). Etnografsko-filološki prinosi tradicijskoj kulturi drniškoga kraja. God. Titius, 1(1).
13. Dragić, M. (2008). Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.
14. Fischer, H. (2003). Stari demoni – novi kontekst. Narodna umjetnost, 40(2), Zagreb.
15. Garber, M. (2011). Hajduk u sto i jednoj priči. Split: Croma Co.
16. Jeličić, T. (2018). Povijesne predaje Hrvata (Diplomski rad). Split: Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:928076>
17. Jolles, A. (2000). Jednostavni oblici (V. Biti, Prevoditelj). MH. (Izvorno objavljeno 1968.)
18. Magner, T., & Jutronić, D. (2006). Rječnik splitskog govora. Duriex.
19. Marks, Lj. (1996). Stilografija usmene proze suvremenih zapisa. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
20. Marks, Lj. (1997). Od Dioklecijana do Splita : predaje i legende. Ethnologica Dalmatica, 6, 165-184. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/108523> Pristupljeno : 19.9.2024.

21. Marks, Lj. (1998). Hrvatske narodne pripovijetke. Vinkovci: Riječ.
22. Marks, Lj. (2001). Suvremena hrvatska usmena kazivanja i njihov europski kontekst. U Drugi hrvatski slavistički kongres, Zbornik radova II. Zagreb.
23. Rudan, E. (2006). FORMULE VJERODOSTOJNOSTI I NAČINI NJIHOVA DJELOVANJA U DEMONOLOŠKIM PREDAJAMA. Narodna umjetnost, 43 (1), 111-0. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/23183>, pristupljeno 19.9.2024.
24. Taylor, C. (2011). Izvori sebstva: Razvoj modernog identiteta. Naklada Breza: Zagreb.
25. Turistička zajednica grada Splita. (2024). Festivali i manifestacije. Pristupljeno 17. rujna 2024. s <https://visitsplit.com/hr/1224/festivali-i-manifestacije>.
26. Vekić, D. (2016). MITSKE I DEMONOLOŠKE PREDAJE U USMENOKNJIŽEVNOJ TEORIJI: POETIČKA OBILJEŽJA I ŽANROVSKE ODREDNICE PREDAJE. Croatica et Slavica Iadertina, 12/1(12.), 199-230. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/177991> Pristupljeno: 19.9.2024.
27. Vidović Schreiber, T. T. (2011). Suvremene predaje grada Splita. Doktorska disertacija. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu. Filozofski fakultet.
28. Vidović Schreiber, T. T. (2021). Poetika splitskih rubnih usmenoknjiževnih oblika // Periferno u hrvatskoj književnosti i kulturi. Katowice, str. 145-166 . doi: 10.31261/PN.4028.11
29. Legende o splitskim svecima, razgovor s Markom Dragićem

9. SAŽETAK

Predaje su usmeni književni oblik koje se prenose s generacije na generaciju, obuhvaćajući povijesne, mitološke i etnološke elemente. Ključna karakteristika predaja je njihova veza s lokalnom zajednicom, jer prenose specifična vjerovanja, priče o događajima, nadnaravnim pojavama i povijesnim okolnostima koje oblikuju identitet zajednice.

Primjeri priča u radu su prikupljeni i zapisivani tijekom istraživanja kao dio usmenih kazivanja suvremene splitske etnografije, sa ciljem očuvanja lokalne tradicije i kulturnog identiteta grada Splita.

Rad također uključuje analizu suvremenih oblika usmene književnosti u urbanom okruženju Splita. Ove suvremene usmene forme (lokalne priče, anegdote, ćakule i tračevi) pokazuju kako se tradicionalne metode pripovijedanja mogu održati i prilagoditi modernim okolnostima.

Kroz rad će se prikazati kako različiti narativi usmene književnosti nisu samo jedan segment kulturne baštine, već su oni živa, dinamična praksa koja kontinuirano oblikuje život kako pojedinca tako i zajednice.

Ključne riječi: usmena književnost, narodne predaje, kulturni identitet, tračevi, društvena dinamika.

10. ABSTRACT

Oral traditions are a literary form passed down from generation to generation, encompassing historical, mythological, and etiological elements. A key characteristic of oral traditions is their connection to the local community, as they convey specific beliefs, stories about events, supernatural phenomena, and historical circumstances that shape the identity of the community.

Examples of stories in this work were collected and recorded during research as part of the oral narratives of contemporary Split ethnography, with the aim of preserving the local tradition and cultural identity of the city of Split.

The paper also includes an analysis of contemporary forms of oral literature in the urban environment of Split. These modern oral forms (local stories, anecdotes, "ćakule" and gossip) demonstrate how traditional storytelling methods can be maintained and adapted to modern circumstances.

Throughout the paper, it will be shown how various oral literary narratives are not just a segment of cultural heritage, but are a living, dynamic practice that continuously shapes the life of both the individual and the community.

Keywords: oral literature, folklore, cultural identity, gossip, social dynamics.

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Đina Tomić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišne prvostupnice Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. , izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, _____

Potpis

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada

(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: Đina Tomić

Naslov rada: Suvremena splitska etnografija

Znanstveno područje i polje: Tradicijska kazivanja za djecu

Vrsta rada: završni rad

Mentor rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje): doc. dr. sc. Tea-Tereza Vidović Schreiber

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje): izv. prof. dr. sc. Vlaho Kovačević

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Ovom izjavom potvrđujem da sam autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22)).

Split, _____

Potpis studenta/studentice: _____

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Đina Tomić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišne prvostupnice Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. , izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, rujan 2024.

Potpis

Đina Tomić

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada

(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: Dina Tomić

Naslov rada: Suvremena splitska etnografija

Znanstveno područje i polje: Tradicijska kazivanja za djecu

Vrsta rada: završni rad

Mentor rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje): doc. dr. sc. Tea-Tereza Vidović Schreiber

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje): izv. prof. dr. sc. Vlaho Kovačević

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Ovom izjavom potvrđujem da sam autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22).

Split, rujan 2024.

Potpis studenta/studentice: Dina Tomić

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.